

УДК 298.9

Т. Р. Беднарчик
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії та суспільних наук
Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова

ВПЛИВ «ВЕЛЕСОВОЇ КНИГИ» НА ІДЕОЛОГІЮ РІЗНИХ ТЕЧІЙ УКРАЇНСЬКОГО РІДНОВІРСТВА В КРАЇНАХ ЗАХОДУ В 1960–1980 РОКАХ

Постановка проблеми. Огляд підходів до «Велесової книги» (далі – «ВК», «книга») і різноманіття оцінок цього тексту переконують нас в існуванні феномена сприйняття її як значимої світоглядної інформації. У науковій і публіцистичній літературі ми зустрічаємо твердження, що це підробка «під стародавній текст», автентичне джерело, видозмінені копії давніх «табличок», ідеологічне «послання» чи «проект» певного політичного угруповання XIX–XX ст. Проте залишається мало дослідженим те, як саме поставились до «книги» ті, хто нібито передусім мав сприйняти її як духовну святиню. Ідеться про реакцію спільноти українських рідновірів на тексти «ВК» після їх оприлюднення в 1960–1980 рр. Ця проблема, безсумнівно, є складовою широкої й актуальної теми дослідження національної та релігійної ідентичності в спільнотах українських віруючих.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як відомо, сучасна історична наука не знала впливу з боку «ВК» як історичного джерела. Проте сучасне релігієзнавство має свою методологічну специфіку, яка враховує, що символічно-знакова релігійна картина світу не збігається з об'єктивною картиною світу. «Образ світу» постає моделлю розуміння людиною себе у світі. Тому цей образ інтерпретується екзистенційно-феноменологічно, з урахуванням потенційних меж у емоціях, мотивах, можливостях і вчинках віруючого в «цьому» й «іншому» світах [1, с. 95]. Ураховуючи реакцію суспільства та віруючих на «ВК», дослідники зарахували її до кола релігієзнавчих джерел. Статті й згадки про неї містяться в «Релігієзнавчому словнику» [14, с. 54–55], «Історії релігії в Україні» [7, с. 106, 115, 329–331], «Академічному релігієзнавстві» [1, с. 448–450]. Справедливою є думка доктора філософських наук Б. Лобовика: «Є різні думки щодо оригінальності книги, але при всьому тому її зміст являє собою об'ємну рефлексію язичницьких вірувань дохристиянської доби» [7, с. 329]. Сучасні російські критики автентичності «книги» (А. Алексєєв, В. Козлов, Е. Уханова, О. Творогов) свідомо відсторонюються від розгляду її місця в релігійному житті певних спільнот.

Українська дослідниця А. Горбань однозначно розглядає «ВК» як фальсифіковане джерело, проте реконструює ідеологію її автора. Вона застосовує наратологічну методологію літературознавства, за якою будь-яка розповідь є суб'єктивною інтерпретацією, а література чи нехудожня розповідь, у якій наратор промовляє від власної особи, може бути лише кращим або гіршим «відбитком» того, що насправді сталося. Фігура наратора не тотожна автору як реальному відправникові інформації й тим самим відкриває можливості для містифікацій. Застосовуючи постмодерністське вчення про інформаційний симуляр, дослідниця тлумачить «ВК» як продукт фантазму (нав'язливий образ, який інстинктивно витворюється із життя імпульсів, що саме по собі є некоунікабельним і нерепрезентабельним): «Саме переведення несвідомого фантазму в свідому репрезентацію і зумовлює неунікні зміни, перекручення і фальсифікації. Для нашої студії ВК та пов'язаного з нею дискурсу ця теорія симулякру важлива тим, що підробка не обов'язково повинна мати «замовника» – її може мотивувати власне (або й колективне) несвідоме... Ю. Миролюбов ходить колом власного фантазму. Він – єдиний автор ВК, хіба що читач захопе уявити собі одинадцять давніх книжників із різних племен з однаково сумбурним

стилем та однаковою *idée fixe* не-Київської Русі, а ще таємний орден переписувачів, які в XIV–XVII ст. не визнавали паперу, але вважали за потрібне донести до нащадків цей набір слів. Втім, якщо творення симулякру мотивується фантазмом, то популярність кінцевого продукту визначає цілком свідомо видавничу фальсифікація: зі справжнім прізвиськом автора на обкладинці ВК не мала б жодного шансу» [5, с. 204–205]. А. Горбань доходить висновку, що Ю. Миролюбов помістив у «книгу» фанатичну ідею легітимізації імперської експансії Великої Росії шляхом утворення уявної *alter*-Русі. Нами наведено цей приклад так докладно, щоб продемонструвати межу між методологіями релігієзнавства та інших наук. Використовуючи методологію А. Горбань, можна стверджувати, що фантазмом є низка сакральних книг, чи то «золоті пластини» Книги Мормона, Коран або навіть Біблія. Нагадаємо, що релігієзнавство насамперед досліджує значення сакральних текстів для спільноти віруючих, а не питання їхньої автентичності.

Дослідження проблеми впливу текстів «ВК» на ідеологію й культову практику релігійних спільнот започаткував О. Безверхий. Зокрема, він оприлюднив огляд реакції ідеологів українських рідновірських релігійних громад на появу текстів «книги» [2, с. 9–10].

Отже, у дискусіях щодо походження і змісту «ВК» поза значною увагою залишилися питання про реакцію на неї «цільової аудиторії», тобто віруючих та ідеологів рідновірських організацій. Привертає увагу той факт, що перші популяризатори «табличок» були світськими особами й не належали до вказаних громад, а ті, у свою чергу, уже мали власну ідеологію, що не була пов'язана із «книгою». Також нагадаємо, що у 1960–1980 рр. громади українських рідновірів існували лише серед представників західної діаспори, де власне й поширювалася «ВК». Російські організації рідновірського напрямку в указаному середовищі ще не існували. Зазначена проблема визначила тему статті.

Метою статті є дослідження впливу «ВК» за часів першої хвилі її популяризації серед емігрантів у країнах Заходу на ідеологію різних течій українського рідновірства (1960–1980 рр.) та виявлення масштабу змін у врівненні релігійних громад.

Виклад основного матеріалу дослідження. При розгляді місця «ВК» у житті спільноти українських рідновірів варто залучити хронологічний підхід. Поява «книги» в інформаційному просторі докладно описана у відповідній науковій літературі. У 1953–1959 рр. статті про «ВК» та її уривки друкувалися в російському емігрантському журналі «Жар-птица» (США, автори й упорядники О. Куренков (Кур) і Ю. Миролюбов), у 1960-х рр. виходять книги С. Парамонова «Русь, откуда ты?» й «Влесова Книга». Із 1969 р. виданням «ВК» розпочало видавництво «Млин» (Лондон-Гага) під керівництвом М. Скрипника. Також він оприлюднив не відомі раніше «таблички» із посмертного архіву Ю. Миролюбова. Переклади здійснював А. Кирпич. Англійською мовою «ВК» була видана В. Качуром (1973). Зазначимо, що вказані особи не були віруючими-рідновірами. Лише М. Скрипник як видавець і шанувальник давньої історії багато років підтримував тісні відносини з різними громадами Рідної Віри.

Перша й обережна реакція на появу в інформаційному просторі «ВК» простежується в засновника Рідної Україн-

ської Національної Віри (РУНВіри) Лева Силенка. Ми не знаємо достеменно про те, як саме він дізнався про неї. Чи із перших видань 1950-х рр. у журналі «Жар-птиця», або безпосередньо від дослідника й популяризатора «ВК» Сергія Парамонова (псевдонім – Лесной) (1894–1967). Шанувальники цього науковця стверджують, що саме він офіційно спрямував запит до Академії наук СРСР щодо нововиявленої пам'ятки, і в 1959 р. отримав відповідь про її неавтентичність. Документальне підтвердження цього епізоду досі не представлено. С. Парамонов самостійно займався дослідницькою роботою, у результаті якої постали книги «Русь, откуда ты?» (1962) та «Влесова Книга» (1966).

Як нам відомо, у 1950–1960 рр. Л. Силенко активно займався самоосвітою й опрацьовував значну кількість літератури із питань давньої історії. Із контексту звісток про листування С. Парамонова та засновника РУНВіри випливають їхнє прихильне ставлення один до одного й ділові стосунки. У 1965 р. в журналі «Рідна Віра» Л. Силенко оприлюднив як ідеологічний орієнтир уривки із праці С. Парамонова «Русь, откуда ты?», де йшлося про монотеїстичний характер дохристиянської релігії слов'янських племен і її позитивний зміст. Водночас у коментарях до надрукованого уривка Л. Силенко відкинув можливість поклонінню давнім богам Русі. Ззовні ідеологічна розбіжність була завуальована компромісним твердженням про те, що «ми повертаємося не до старого, а до рідного» [2, с. 1].

В оприлюдненому в «Рідній Вірі» листуванні Л. Силенка із С. Парамоновим (1966) ідеться про перспективи відродження дохристиянської релігії. Дослідник «ВК» не сприймав її теологічні відомості як догму для відродження Рідної Віри: «В переосмисленні Рідної Віри також ховаються великі небезпеки. Наприклад ідея Трійці: Сварог, Світовид, Перун, також відгомін стародавньої троїстої арійської ідеї. «Триглав» – це також запозичення... Прийняти цю ідею чи відкинути! Таких питань на Вашій дорозі безліч. Я не можу дати Вам поради...». У відповідь Л. Силенко роз'яснив власну позицію й фактично заперечив теологічну цінність «ВК»: «Я не відновлюю стару віру України-Руси в дослідному значенні, а переосмислюю її так, щоб вона (Рідна Віра) не тільки відповідала сучасному станові всесвітньої культури і науки ..., а й відображала душу мого народу... Світовид сам в собі є Трійця, і він був зображений з трьома обличчями так, як гіндуський бог Шива, старогрецька богиня Геката, і згодом син БОЖИЙ, Ісус. Як відомо богословам, на старинних іконах (портретах) в багатьох випадках Ісус зображався з трьома обличчями... І коли цю ідею запровадили у християнській вірі Вселенські Собори, то вони її не видумали і не впала вона з неба, а просто була запозичена з Індії» [9, с. 51–52].

У 1965 р., інтерпретуючи праці С. Парамонова, Л. Силенко скористався «ВК» як вартим уваги повідомленням щодо відсутності кривавих жертвопринесень у предків українського народу. У колонці редактора «Рідної Віри» ним було зазначено: «Ніхто не знайде в жодному літописі світу, щоб на Русі до приходу Володимира до Києва хтось приносив людину в жертву богам... Тепер на знайдених старокіївських письменах (огнем випалених на дереві) археологи прочитали такі слова: «Боги Руси не беруть жертви людської чи живої, єдина жертва: плоди, овочі, квіти, кутя, молоко, узвар із трав і мед. Ніколи живу птицю або рибу, це варяги і алани дають богам жертву інакше, страшно, чоловічеську. Це ми не можемо робити так, як ми є внуки Дажбога, і не можемо слідувати по чужим стопам. Якщо гречини приписують нам чоловічеські жертви – це лож, не має цього в нас і в звичаї», читай книгу «Звідки ти, Русь?» [6, с. 1]. Відзначимо, що цей аспект не стосується теології й має другорядне значення в ідеології РУНВіри.

У 1966 р. Л. Силенко вводить згадку про «ВК» у власний головний сакральний твір – «Мага Віру». Як уже ві-

домо, перший варіант викладу віровчення РУНВіри видавався частинами («Днями») із 1965 по 1972 рр., після чого сторінки журналу були переплетені в одну книгу, яка була запропонована віруючим. Отже, «ВК» двічі згадується в першому варіанті «Мага Віри» (1972) знову щодо відсутності людських жертвопринесень. Один раз повторювалася та сама цитата, яка наводилася вище [15, с. 40], а в іншому місці подавалася її авторська інтерпретація: «Шойно знайдена «Влес-Книга» широко зазначає, що старі русичі приносять богам Русі вар, зерно, плоди, квіти, не має звичаїв приносити жертви «страшні чоловічеські». «Влес Книга» спростувала грекофільське попівське очорнення благородної душі оріянської» [16, с. 301]. Також у цій «Мага Вірі» (1972) Л. Силенко посилається на «ВК» як на один із багатьох епізодів щодо обґрунтування подібності мови давніх слов'ян із санскритом: «У «Ведах-Ригведах» я знайшов ім'я дівчини Сарка (в значенні «сонячна»). А тепер для порівняння прочитаю речення, вживаючи точно ту мову, якою користувалися наші безпосередні предки в Україні (Оріяні) 1 500 літ тому. «ДША ДО ЗАПАД СУРЕ І ТАМО ПРЕД ВРЗЕ РАІАШУТЬ І ХОНІБЕНЮ ВІРУ ІМУТЬ ОДЕРЖ», (С. Лесной, 1966 рік, «ВЛЕСОВА КНИГА»). Перекладаємо слова на сучасну нашу мову: «Ідуть до заходу сонця і там перед ворогами землю ріжуть (ділять) і хибну віру мають приймати». Не буду конкретно говорити, про що оповідають наші предки у цьому реченні. Нам цікаво лише знати, що 1 500 літ тому вони сонце звали словом «суре», з якого протягом віків постало слово «сонце», хоча можна також думати, що ці слова існували паралельно в одному значенні, як і слова «тата» і «пата» в значенні нашого сучасного «тато» [17, с. 43].

У другому варіанті «Мага Віри» (1979), якому судилося стати основним у РУНВірі, «ВК» знову згадується як одне із джерел щодо роз'яснення другорядних, тобто нетеологічних, питань. Сюди увійшла вже згадана цитата про відсутність людських жертвопринесень у предків українського народу. При розгляді історії шрифтів і написання літер серед іншого наводяться приклади із «ВК» – літопису старокіївського (написаного в 880 році). Також згадуються варіанти написання імені «Дажбог» [18, с. 424, 425, 558].

Отже, Л. Силенко був добре обізнаний із «ВК» із перших років її появи в емігрантському інформаційному просторі. Він підтримував ділові та приятельські стосунки з одним із перших дослідників тексту С. Парамоновим. Наголошуємо, що, незважаючи на це, Л. Силенко жодним чином не пов'язує теологію свого віровчення і «ВК». Його абсолютно не цікавить опис і статус Дажбога в цьому творі. Вона постає як одне із додаткових джерел при обговоренні нюансів давньої мови й відсутності кривавих жертвопринесень. Оскільки Л. Силенко свідомо творив нову «реформовану» віру в Дажбога, літописні відомості про давню віру чи вигадані Ю. Миролюбівим тексти «ВК» були для нього другорядними, хоча й цікавими епізодами. Припускаємо, що творець РУНВіри був змушений згадувати тексти «дощечок», оскільки вони набули популярності серед потенційних віруючих. Показовою є цитата Л. Силенка із «Мага Віри» (1979): «Працюючи в жовтні в 72 році в Лондоні у Бритійському Історичному музеї, я переконався: англійці совісно ставляться до рукописів. І не милосердні вони до тих, які пробують з тією чи іншою метою їх фальшувати» [18, с. 140]. Британський музей, як відомо, відмовився визнавати «ВК» автентичним джерелом.

Відомий діяч та ідеолог рідновіського релігійного руху Володимир Шаян (1908–1974) на момент появи масових видань «ВК» уже мав власне віровчення, яке проповідував близько двох десятиліть років. Для виявлення масштабу змін ідеології під впливом «книги» ми коротко оглянемо його погляди на першому етапі (1934–1967). Тоді головними джерелами релігійних поглядів були особисте містичне переживання В. Шаяна, його «творчі інтуїції»,

тексти Рігведи й Авести, фольклорний матеріал, письмові відомості про вірування слов'ян. В основу віровчення першого етапу В. Шаяном покладено віру в Перуна як творця та володаря сучасного світу, у Бога Незнаного як вищу невідому силу, що надала Перуну можливість стати творцем світу, віру в богів, які виконують певні функції. В. Шаян, намагаючись ідеологічно пов'язати українську традицію із ведичною, ототожнює Перуна з Індрою. Основний зміст віровчення викладено у творі «Про Перуна знання таємне» (1939). В. Шаян проголошував містичний зв'язок і тотожність Перуна з іншим виявом надприродного – із Богом Незнаним, який найбільше пов'язаний із поняттям Бога, Великого Бога як найвищої трансцендентної сутності [31, с. 266]. Концепція Бога Незнаного містила виразні ознаки монотеїзму й була характерною рисою першого етапу формування ідеології. Однак у середині 1950-х рр. В. Шаян уносить деякі зміни в теологічну систему, які відкрили шлях до політеїстичної концепції. Він застосував для пояснення сутності Бога поняття «генотеїзм», під яким розуміє культове піднесення того чи іншого божества до статусу Найвищого Бога [29, с. 394–395].

Дажбог посідав поважне місце в поглядах В. Шаяна. У творах першого етапу образи Перуна й Дажбога ототожнюються: «Не увійде там ніхто підлістю і нікчемністю зап'ятований, ніхто, кого не міг би Перун-Дажбог полюбити як сина, як брата, як друга» [31, с. 272]. Дажбог визначається як «Бог Вогню і Сонця» [32, с. 2–4], а Бог Сонця оголошувався аспектом «тієї самої і єдиної Природи Бога Богів – Перуна» [30, с. 21].

У післявоєнний період В. Шаян почав надавати Дажбогу особливо високого статусу. У статтях «Культ Бога-Сонця в «Поученні» Володимира Мономаха», «Народна молитва до Бога-Сонця», «Народ зустрічає Сонце» він дійшов висновку, що в часи середньовіччя дохристиянський культ Бога-Сонця-Дажбога був поступово інтегрований у культ християнського Бога й не зазнав кардинальних змін у народному світогляді [27, с. 8–12].

Отже, на першому етапі В. Шаян ототожнював Перуна, Дажбога та Бога Незнаного як відображення абсолюту.

Другий етап діяльності В. Шаяна припадає на 1968–1974 рр., коли головним джерелом ідей і натхнення для нього стала «ВК». Він довіряв «табличкам», але усвідомлював, що відсутність оригіналу ставить під сумнів автентичність текстів. Єдино можливим варіантом підтвердження наукової цінності книги він уважав ретельний аналіз її змісту. Його переконували в автентичності текстів «щирість висловлювань», схожість реконструйованого ним релігійного світогляду «ВК» і Рігведи, докладне, на його думку, знання невідомим автором давніх обрядів, зокрема обряду приготування напою соми. На думку В. Шаяна, ідеї «ВК» збігалися з українськими національно-політичними інтересами. І це поставало для нього вагомим аргументом того, що «книга» є автентичною, оскільки вона була оприлюднена в середовищі російських емігрантів, що вороже ставились до українського національного відродження.

В. Шаян познайомився із «ВК» у 1968 р. із видань «Жар-Птиці», а потім і текстами, які популяризували М. Скрипник і А. Кирпич. Він здійснив самостійні переклади, але, за сучасними підрахунками, охопив ними лише невелику частку: «Всього В. Шаян переклав: 6 дошок повністю і 5 фрагментів; це складає близько 10% від усього тексту Велесової Книги» [4, с. 345]. Ідеться про 10% від загальної кількості всіх варіантів «табличок» включно із тими, які з'явилися після смерті Ю. Миролюбова в 1970 р.

В. Шаян присвятив «ВК» низку праць, зокрема «Листи до друзів», «Велесова Книга» (07.06.1968), «Дорогі друзі!» (1968 р.), «Неоголошені тексти «Книги Велеса» (19.09.1970), «Божественне походження українського народу» (після 1972 р.), «Майбутнє України у світлі Книги Велеса» (06.11.1973), «Віра забутих предків» (18.11.1973),

«Дорогі друзі!» (11.05.1974), «Рігведа і Книга Велеса» (12.07.1974), що були об'єднані послідовниками В. Шаяна у збірку «Віра забутих предків» і видані в 1979 р. у видавництва «Млин» (Лондон-Гага).

Для нас важливо, що під впливом текстів «ВК» В. Шаян формує нове власне богорозуміння, яке було також викладене в інших творах цього періоду, зокрема в таких, як «Найвище Світло» (1969), «Найвища святість» (1971), «Богиня світання» (1974), «Великий Бог» (поч. 1970-х р.). Віровчення В. Шаяна в 1968–1974 рр. зазнало помітних змін, порівняно із першим етапом. Центральною постаттю віри стає Сварог, що ототожнюється із Найвищим Богом. З'являється вчення про Трійцю як триедину сутність Сварога, що поєднує Сварога, Перуна, Святовита.

В. Шаян остаточно визначає своє віровчення як генотеїзм. Під генотеїзмом на цьому етапі він розуміє ототожнення божеств із найвищим, єдиним божеством: «... знайдемо там явище генотеїзму, себто ідентифікації окремих концепцій Божества із Найвищим чи Єдиним Божеством» [28, с. 86]; «Про істоту ГЕНОТЕЇЗМУ, себто вчення про ЄДИНО-БОЖЕСТВО як многопропаяної, багатоім'яної і многоособової Істоти (подібно до ПОСТАТЕЙ християнізму) ніхто з українських дослідників ще не чув. Саме класичний приклад цього ГЕНОТЕЇЗМУ стрів я в Книзі Велеса» [25, с. 9].

Сварог подається В. Шаяном як єдиний Бог, першоджерело світла і світу, любові, щастя, добра. Усі Боги існують у Сварозі й через Сварога. Він є єдиним прабатьком всесвіту й Богів. Сварог обіймає собою світ Богів (Прави) і світ земний (Ява). На думку В. Шаяна, для предків українців «Всесвіт був єдиним у Сварозі», «Все є Сварог у безкінченній багатопропаяності своєї істоти». В. Шаян наголошує, що він не персоніфікований: «У своїй Найвищій Сутності Сварог не був персоніфікований, а принаймні не до тої міри персоніфікований, як інші Божества, ближчі до людей. Він просто БУВ і Є, Всеживий, Усетворчий, Всеобіймаючий» [28, с. 5].

Сварог є трійстою істотою. До трійці входять Сварог, Перун і Святovit (Свандевид). Останні є Сварожичами – світлоносними втіленнями Сварога. Залежно від соціальної ролі, людина зверталась до різних виявів Бога [24, с. 881]. Перун як частина проголошеної трійці зберігає свій високий статус. Він перебуває в містичній єдності зі Сварогом, що ототожнює їх: «ПЕРУН – це САМ СВАРОГ У ТРОЇСТОСТІ ЙОГО ІСТОТИ» [23, с. 12]. Святovit (Свантевит, Свандевит), третя частина трійці, є сином Сварога, діючим світлом у Всесвіті, істотою Святості. Триглав є позаіндивідуальним окресленням трійці: «При тому окреслення Триглав не відноситься до якогось індивідуального Божества, але є збірним окресленням єдиної цілості Трьох Найвищих Божеств, які мають свої істоти і назви, але всі вони існують нероздільно і єдино, саме як Триглав. Триглав єдиний в Істоті і в своїй Божественній Природі» [25, с. 24].

Окреме місце поза шаянвою трійцею посідають боги Велес й Дажбог. Велес є Богом «розсвітлення». Він приносить «Вічне Світло Сварога на Землю». Сонце – це його вияв. Він є «українським Аполоном». Дажбог є Богом «Всєвічного Вогню, що є в сонці», богом народження, весілля, людської радості і щастя. Він приносить на землю й запліднює все, що «живе вічним вогнем» і світлом сонця. Дажбог здійснює запліднення без першородного гріха, він запліднює дочок Прабатька Оря на його прохання і стає, отже, божественним засновником українського народу. Дажбог є Богом Сонця та «горіння душі нації». Велес і Дажбог є двома Богами й одним Богом водночас, що, на думку В. Шаяна, є черговим прикладом генотеїзму. В одному випадку В. Шаян указує, що Перун є батьком Дажбога, однак докладно не пояснює цю думку [23, с. 12].

Відзначимо нову тенденцію В. Шаяна щодо зменшення у віровченні статусу Дажбога. Він відзначає Дажбога

як провідне божество, що засновує рід давніх українців, у своєму першому перекладі дощечок «ВК» (дощечка 16). Але невдовзі відмовляється підтверджувати його тісний зв'язок із Богом Найвищим і Перуном, як це було на першому етапі. Дажбога не включено навіть до трійці Сварога. Ми вважаємо, що це прямі наслідки ідеологічної боротьби між В. Шаяном і Л. Силенком, яка почалася в 1970 р. Також В. Шаян засудив діяльність і віровчення М. Шкаврیتка, котрий проповідував монотеїстичний культ Дажбога окремо від РУНВіри Л. Силенка.

Формування віровчення В. Шаяна пройшло в два етапи й не набуло цілісного уніфікованого вигляду. На першому етапі воно наближене до монотеїзму. В основі ідеології другого етапу покладено «ВК». Богом усесвіту В. Шаян почав називати Сварога як триєдину істоту (Сварог, Перун і Святovit). Віровчення другого етапу постало як складна форма багатобожжя. Бог у В. Шаяна втратив індивідуальність і став безособовою реальністю.

Провідник релігійної громади Собор Української Віри – Рідної Віри (СУВ-РВ) Мирослав Шкаврیتко (1922–1984) був добре обізнаний із «ВК», оскільки був головним редактором україномовної газети «Канадський фермер» у 1967–1973 рр., коли там, зокрема, друкувалися тексти «книги» та інші історичні дослідження. В основі віровчення громади М. Шкаврیتка був монотеїстичний культ Дажбога. Він активно посилався на «ВК» поряд з іншими історичними й культурологічними джерелами. Громада оцінювала «книгу» як найдавніший український письмовий твір, який надає можливість реконструювати суспільно-політичні та культурно-релігійні умови життя предків українців [11, с. 1587]. Частина текстів «ВК» було використано для обґрунтування молитовного славлення Дажбога [33, с. 3–8]. Посилаючись на дощечки 1 і 13, М. Шкаврیتко підтверджує думку про те, що Дажбог уважався в давнину творцем і володарем світів Прави, Нави та Яви [35, с. 1180]. Дощечка 6-Є стала обґрунтуванням необхідності протистояти християнству як спробі поневолення українського народу [34, с. 11]. Хоча в центрі теології СУВ-РВ знаходиться монотеїстичний культ Дажбога, М. Шкаврیتко звернувся до дощечки 30 із «ВК», де Бог оголошується «множественним» і «многоназвним», а імена Сварог, Перун, Велес, Дажбог є іменами одного й того самого Бога. Однак культове вшанування інших богів, крім Дажбога, не практикувалося [13, с. 1601–1607]. Громада вшановувала «книгу» як цінне історичне джерело, як підґрунтя сучасних релігійних поглядів, але тексти цього документа не розглядалися як обов'язкова вказівка для відродження релігійної практики СУВ-РВ.

Громада Визнавців Української Віри діяла в 1970-х рр. із центром у місті Джеферсон (США) і сповідувала монотеїстичний культ Дажбога як власного, національного єдиного Бога українців-русичів, який водночас був творцем усесвіту. Голова громади М. Сердюк (псевдонім С. Гринько) прихильно ставився до праць В. Шаяна, друкував фрагменти його досліджень «ВК». Сама «книга» розглядалася як цінне джерело із вивчення давньої релігійної духовності [3, с. 1].

Громада імені Лесі Українки Української Національної Віри (далі – громада УНВ) як самостійна течія рідновірства виникла в 1979 р. в канадському місті Торонто внаслідок конфлікту із Л. Силенком і її відокремленням від РУНВіри. У виданнях громади розміщувалися уривки із «ВК» як одного із додаткових джерел з історії українського народу. Теологічні посилання на «ВК» в ідеологію не впроваджувалися. Сварог, що багатом шанувальникам «книги» здається головним богом давнього пантеону, у громаді УНВ розглядався лише як символ зодіаку [8, с. 1–2].

Об'єднання Українців Рідної Віри (далі – Об'єднання) виникло в 1982–1983 рр. як спільнота віруючих громади

РУНВіри в канадському м. Гамільтон, котрі залишили конфесію Л. Силенка. Послідовники вчення В. Шаяна із різних країн також приєдналися до Об'єднання, П. Роєнко – член Ордену Лицарів Бога Сонця В. Шаяна. Об'єднання підтримувало дружні взаємини із М. Скрипником і розповсюджувало видану ним у Нідерландах літературу – «Віру Забутих предків» В. Шаяна, «Влес Книгу». Його вірш «Молитва Русича» став офіційною молитвою й розміщувався в багатьох виданнях «Українського Відродження» [21, с. 1].

28 червня 1986 р. в Гамільтоні відбувся Третій Собор Об'єднання УРВ, на якому було затверджено постанову про те, що книга «Віра Предків наших» – збірник праць В. Шаяна – є викладом основ учення УРВ поряд з іншими книгами [12, с. 7–10].

Хоча Об'єднання визнало праці В. Шаяна як виклад власного віровчення, воно не закликало до особливого поклоніння Сварогу. Проповідник М. Ситник відзначав, що, за вченням В. Шаяна, усі назви давніх Божеств є назвами одного й того самого Єдиного Бога, віруючі рідновіри можуть називати Бога й молитись до нього як їм буде завгодно. Об'єднання називає Бога Дажбогом як «Дателя Буття», але шанує назви всіх божеств [20, с. 10–11]. Об'єднання визнавало «ВК», однак для обґрунтування релігійної ідеології власне її тексти застосовувалися рідко. У «Молитовнику» розміщувався уривок із дощечки 30 під редакційною назвою «Віримо в одного Бога»: «Якщо буде такий блудень, який буде улещати Богам і відділювати їх від Сварога, такий буде прогнаний із роду тому, що не маємо Богів різних. Вишень і Сварог, /Дажбог і Велес/ і інші є множественні, яко Бог є Один і множественний!» [10, с. 8]. Переповідаючи твори В. Шаяна про «ВК», М. Ситник відзначав її велику роль для пізнання давнього світогляду предків українського народу [19, с. 5–8].

Отже, у центрі віровчення Об'єднання було монотеїстичне розуміння Дажбога. На ці погляди не вплинули ні розрив із РУНВірою Л. Силенка, ні визнання теологічної творчої спадщини В. Шаяна. Окремі уривки «ВК» використовувалися для підкріплення теології, але її не було проголошено викладом віровчення Об'єднання.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що сам факт появи «Велесової книги» в інформаційному просторі примусив ідеологів різних рідновірських течій Рідної Віри реагувати на неї. Перші видавці й популяризатори «книги» не були рідновірами. Проте позитивна концепція дохристиянської цивілізації та згадки про давніх богів привернули увагу віруючих і позбавили їх необхідності з'ясувати походження текстів «ВК». Оскільки основи віровчення конфесійних груп Рідної Віри були сформовані без впливу «табличок», то їхні лідери залучали тексти «книги» вибірково, як додаткові аргументи поряд із історичними джерелами. Лише В. Шаян суттєво змінив власну теологію і проголосив головним богом Сварога, понизивши статус Дажбога у своїх працях. Характерно, що це збіглося із початком його ідеологічної боротьби проти лідера РУНВіри Л. Силека, який проповідував віру в Дажбога. Інші конфесійні групи Рідної Віри хоча й посилалися на «ВК» чи праці В. Шаяна про неї, проте не відмовилися від монотеїстичного культу Дажбога.

Література

1. Академічне релігієзнавство : [підручник] / за науковою редакцією проф. А. Колодного. – К. : Світ знань, 2000. – 975 с.
2. Безверхий О. Дажбожа віра і «Влескнига» / О. Безверхий. – Вінниця, 2010. – 224 с.
3. В ім'я Дажбога нашого // Відродження. – Atlantic City, 1972. – № 1. – С. 1.
4. Велесова книга. Волховник. – К. : Такі справи, 2002. – 367 с.

5. Горбань А. Імперський наратив «Велесової книги»: симулякр історії / А. Горбань // Житомирські літературно-розважчі студії. – 2013. – № 7. – С. 201–214.
6. За Рідну Українську Національну Віру! // Рідна Віра. – 1965. – № 4–5. – С. 1.
7. Історія релігії в Україні. – К., 1996. – Т. 1 : Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / за ред. Б.О. Лобовика. – 1996. – 384 с.
8. Коляда – Різдво Світла Дажбожого // Зоря. – 1990. – № 43. – С. 1–2.
9. Проф. Сергій Парамонов / [Лев Силенко і др.] // Рідна Віра. – 1966. – № 8–9. – С. 51–52.
10. Молитовник. – Гамільтон, 1986. – 8 с.
11. Найстарший літопис Русі-України // Нові Скрижалі. – 1983. – № 1 (66). – С. 1587.
12. Повідомлення Собору Рідновірів // Українське Відродження. – 1986. – № 12. – С. 7–10.
13. Про спробу знеславити світлу пам'ять В. Шаяна // Нові Скрижалі. – 1983. – № 1 (66). – С. 1601–1607.
14. Релігієзнавчий словник / за ред. проф. А. Колодного і Б. Лобовика. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 392 с.
15. Силенко Л. День Дев'ятий / Л. Силенко // Рідна Віра. – 1967. – № 11–12. – С. 13–72.
16. Силенко Л. День Десятий / Л. Силенко // Рідна Віра. – 1971. – № 13–14. – С. 261–397.
17. Силенко Л. День Сьомий / Л. Силенко // Рідна Віра. – 1966. – № 10. – С. 7–47.
18. Силенко Л. Мага Віра / Л. Силенко. – Велика Британія – США – Канада – Австралія – Західна Німеччина : ОСІДУ РУНВіри, 10979 (1979). – 1428 с.
19. Ситник М. Віра народів і їх історія / М. Ситник // Українське Відродження. – 1988. – № 18. – С. 5–8.
20. Ситник М. Питання національної чи понаднаціональної віри / М. Ситник // Українське Відродження. – 1988. – № 21. – С. 10–11.
21. Скрипник М. Молитва / М. Скрипник // Українське Відродження. – 1991. – № 32–33. – С. 1.
22. Хто ми є? І що ми хочемо? // Рідна Віра. – 1965. – № 6–7. – С. 1–2.
23. Шаян В. Божественне походження українського народу / В. Шаян // Шаян В. Віра забутих предків / В. Шаян. – Лондон – Гага : Млин, 1979. – С. 1–12.
24. Шаян В. Висновок. Лист до Друзів / В. Шаян // Шаян В. Віра предків наших / В. Шаян. – Гамільтон, 1987. – С. 877–884.
25. Шаян В. Віра забутих предків / В. Шаян // Шаян В. Віра забутих предків / В. Шаян. – Лондон – Гага : Млин, 1979. – С. 8–49.
26. Шаян В. Джерело сили української культури / В. Шаян // Шаян В. Віра предків наших / В. Шаян. – Гамільтон, 1987. – С. 429–447.
27. Шаян В. Культ Бога-Сонця в «Поученні» Володимира Мономаха / В. Шаян // Українське відродження. – 1991. – № 31. – С. 8–12.
28. Шаян В. Найвища Святість (Студія про Свантевита) / В. Шаян. – Лондон – Торонто : Орден, 1971. – 143 с.
29. Шаян В. Постать «Берези» в староукраїнському культі «Різдва» / В. Шаян // Шаян В. Віра предків наших / В. Шаян. – Гамільтон, 1987. – С. 367–428.
30. Шаян В. Прапор України і Духовність Українця / В. Шаян // Шаян В. Українська символіка / В. Шаян. – Гамільтон : Українське відродження, 1990. – С. 21–31.
31. Шаян В. Про Перуна знання таємне / В. Шаян // Шаян В. Віра предків наших / В. Шаян. – Гамільтон, 1987. – С. 265–316.
32. Шаян В. Різдво Світу / В. Шаян // Українське Відродження. – 1990. – № 26. – С. 2–4.
33. Шкавритко М. Молитва / М. Шкавритко // Нові Скрижалі. – 1972. – № 3. – С. 3–8.

34. Шкавритко М. Так говорить «Влес книга» / М. Шкавритко // Нові Скрижалі. – 1972. – № 2. – С. 11.
35. Шкавритко М. Так говорить «Влес Книга» / М. Шкавритко // Нові Скрижалі. – 1981. – № 1 (58). – С. 1180.

Анотація

Беднарчик Т. Р. Вплив «Велесової книги» на ідеологію різних течій українського рідновірства в країнах Заходу в 1960–1980 роках. – Стаття.

У статті розглядаються матеріали, які засвідчують, що ідеологія рідновірських конфесійних течій зазначеного періоду була сформована без впливу «Велесової книги». Перші видавці й популяризатори «ВК» не були сповідниками рідновір'я. Л. Силенко та інші лідери громад Рідної Віри, які проповідували монотеїстичний культ Дажбога, добре знали «ВК», проте залучали її тексти вибірково, як додаткові або другорядні аргументи поряд із історичними джерелами. Лише В. Шаян змінив власне віровчення під впливом «ВК» і оголосив головним богом Сварога. Характерно, що в цей самий час він вступив в ідеологічний конфлікт із Л. Силенком, який успішно проповідував віру в Дажбога. Простим віруючим «ВК» подобалася тим, що там позитивно подавалася давня цивілізація, релігія й боги.

Ключові слова: «Велесова книга», рідновірство, теологія, Дажбог, Сварог.

Аннотация

Беднарчик Т. Р. Влияние «Велесовой книги» на идеологию разных течений украинского родноверчества в странах Запада в 1960–1980 годах. – Статья.

В статье рассматриваются материалы, которые свидетельствуют, что идеология родноверческих конфессионных течений указанного периода была сформирована без влияния «Велесовой книги». Первые издатели и популяризаторы «ВК» не исповедовали родноверие. Л. Силенко и другие лидеры общин Родной Веры, которые проповедовали монотеистический культ Дажбога, хорошо знали «ВК», но использовали её тексты избирательно, как дополнительные или второстепенные аргументы рядом с историческими источниками. Только В. Шаян изменил собственное вероучение под влиянием «ВК» и объявил главным богом Сварога. Характерно, что в это же время он вступил в идеологический конфликт с Л. Силенко, который успешно проповедовал веру в Дажбога. Простым верующим «ВК» нравилась тем, что там позитивно подавалась древняя цивилизация, религия и боги.

Ключевые слова: «Велесова книга», родноверие, теология, Дажбог, Сварог.

Summary

Bednarchyk T. R. The influence of “The Book of Veles” on ideology of various trends of Ukrainian Native Faith religiosity in Western countries in 1960–1980. – Article.

The article proves that the ideology of Ukrainian Native Faith religiosity trends of that period was established out of “The Book of Veles” influence. The first editors and popularizers of “The Book of Veles” were not the confessors of Ukrainian Native Faith. L. Sylenko and other leaders of Ukrainian Native Faith who propagated monotheistic cult of Dazhbog knew “The Book of Veles” very well, but used its materials selectively, making them additional or not so important along with historical sources. V. Shayan made his own religious doctrine different being influenced by “The Book of Veles” and declared Svarog as the chief God. In that time he was in the ideological conflict with L. Sylenko who preached the faith in Dazhbog successfully. The ordinary believers liked “The Book of Veles” because it described the ancient civilization, religion and gods in positive manner.

Key words: “The Book of Veles”, Ukrainian Native Faith, theology, Dazhbog, Svarog.